

JULGGAŠTUS
SÁMEPARLAMENTARIHKKÁRIID
VUOSTTAŠ KONFERÁNSSAS

Johkamohkki, guovvamánu 24. beaivi 2005

Dát historjjálaš ja vuosttaš Sáme-parlamentarihkkárkonferánsa, mas leat Suoma, Norgga ja Ruota beale Sámedikkiid áirasat ja Ruošša sámiid ovddasteaddjit, čoahkkanan Johkamohkkái guovvamánu 24. beaivvi 2005:

Atná dán čoahkkima historjjálaš muitobázzin sáme-politihkalaš barggus, ja muittuhussan dasa ahte mii sámit leat okta álbmot, oktiičadnojuvvon oktasaš historjjá, kultuvrra, giela ja eatnamiid bokte ja duodastussan dasa ahte riikkarájit eai galgga, eai ge sáhte botket min oktasašvuoda;

Aiddostahtá ahte Davviriikkat, jagi 1751 lappikodisilla bokte, leat dovddastan sámiid álbmogin mas lea vuoigatvuoha iežas boahhtevuhtii almma ahte dalle bidjojuvvon riikkarájit dan hehttejit. Dat dahkkojuvvoi dainna lágiin ahte sámiide dáhkiduvvoi vuoigatvuoha geavahit eatnamiid ja čáziid ja siskkildii siskkáldas iešmearridanortnegiid. Dát guorrasa buori muddui ođđaáigásaš álbmotriektái;

Julggašta ahte mii atnit iežamet geatnegahtton ovttasráđiid hálldašit ja ovddosguvlui doalvut min máttuid oktasaš árbbi buoremus ávkin sámi servodahkii ja ahte mii ain áigut suodjalit iežamet massekeahtes álgoálbmotvuoigatvuodaid eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide – vuodđuduvvon dasa ahte min álbmot lea dáid guovlluid geavahan dondološ áiggiid rájes.

Julggašta maiddá ahte mii leat sihke geatnegasat, vuoigatvuodalaččat ja gárvasat hálldašit iežamet servodagaide ja guovlluid ovdáneami guoddevaš vuogi mielde ja vuordá ahte náššunalstáhtat dorjot dán, dan bokte ahte ollásit dovddastit, doahttalit, sihkkarastet ja lágidit dilálašvuodaid dasa ahte sámi álbmoga iešmearridanvuoigatvuoha čadahuvvo álbmotvuoigatvuodalaš njuolggadusaid mielde;

Deattuha dan oktavuodas ahte lea dárbbášlaš ahte náššunalstáhtat, jagi 1751 rádjesoahpamušaid, nugo maid lappekodisilla ja álbmotrievtti mielde, maiddá ain dovddastit ja doahttalit sámi álbmoga vuoigatvuoda geavahit ja hálldašit iežas luondduriggodagaide ja resurssaid buoremussan sámi servodahkii ja deattuha ahte ii guđege dáfus lea vejolaš váldit eret sámi álbmoga birgenvejolašvuodaid;

Deattuha dárbbášlašvuoda ain sihkkarastit ja ovdánahttit sámi kultuvrra, giela ja oahpahusa, sámi árbevieruid ja ealáhusaid ja dovddasta dan dáfus min iežamet geatnegasvuodaid;

Vuordá ahte maiddáí náššunalstáhtat devdet iežaset geatnegasvuodaid sihkkarasit ja ovdánahttit sámi ealáhusaid, sámi kultuvrra, giela ja oahpahusa, ovttasbarggus Sámedikkiiguin ja iežaset álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid mielde;

Atná deatalažžan ahte sámi servodaga buot oasis servet min servodagaid hábmemii, maiddáí nissonolbmot, mánát, nuorat ja boarrásat – geat buohkat iežaset erenoamáš vuogi mielde ovddastit deatalaš oktavuodačanastagaid min historjjá, dálá áiggi ja boahtteáiggi gaskka;

Atná stuora vuordámušaid davviriikkalaš áššedovdijoavkku bargui davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain ja atná deatalažžan ahte maiddáí áiggi mielde oččodit mielde Ruošša barggus ahte dohkkehit ja sihkkarastit sámiid vuodđovuogitvuodaid rastá riikkarájiid;

Gávnnaha duhtavašvuodain ahte Eurohpa uniovdna dál lea dohkkehan sámiid oktan álgoálbmogiin Eurohpas ja ahte vuogitvuodát sámi kultuvrra, giela ja ealáhusaid dáfus nappo dalle leat uniovnna vuodustusa oassin;

Fuolastuvvá dainna go Ovttašuvvon náššuvnnat guovttilogi jagi barggus universála julggaštusain álgoálbmotvuogitvuodaid hárrái eai vel ge leat soahpan teavstta mii dovddastivččii universála unnimusmeriid álgoálbmogiid vuogitvuodaid ja friddjavuodaid dáfus, seammás go davviriikkalaš stáhtaid bargu dán proseassas mañemus jagiid dovddastuvvo deatalažžan rahčamušas olahit konsensusa;

Dovddasta duhtavašvuoda Sámerádi aktiiva oassálastimiin ON-julggaštusa šiehtadallamiin álgoálbmotvuogitvuodaid hárrái, erenoamážit sin oppalaš teakstaevttohusain, man Sámi Parlamentáralaš Ráđdi lea dorjon;

Julggašta čuovvovaš ovttaoaivilvuoda:

1. Suopma, Norga, Ruošša ja Ruotta leat geatnegasat dovddastit ja sihkkarastitsámiid álgoálbmotvuogitvuodaid, earret eará historjjálaš vuogitvuodaid eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide;
2. Seilluheapmi, suodjaleapmi ja fievrrideapmi sámi kultuvrras, earenoamážit árbevirolaš sámi ealáhusain nugo boazodoallu, bivdu ja guolásteapmi ja eará luondduvuodđuduvvon ealáhusat leat dan duohken ahte náššunalstáhtat dovddastit ja bevtolaččat sihkkarastet sámiid historjjálaš vuogitvuodaid eatnamiidda, čáziide ja luondduriggodagaide, nugo dat dahkkui juo jagi 1751. Dát deavdá maiddáí gudege náššunalstáhta geatnegasvuodaid ON konvenšuvnna olis siviila ja politihkalaš vuogitvuodaid hárrái – erenoamážit 1. ja 27. artihkkaliid, ja ILO-konvenšuvnna nr. 169 olis álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji stáhtain.
3. Deattuha ahte náššunalstáhtat leat geatnegahtton dievaslaččat dovddastit ja sihkkarastit sámi álbmoga iešmearridanrievtti čađaheami álbmotrievtti olis

erenomážit oktasaš vuosttaš artihkkala mielde ON` konvenšuvnnain siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid ja ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid birra;

4. Álbmotvuoigatvuodalaččat dohkkehuvvon rievtti olis iešmearrideami birra lea sámi álbmogis vuoigatvuoha ieš mearridit iežas politihkalaš dili ja ovddidit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami ja iežas ulbmiliidda ráđdet iežas luondduriggodagaid ja gávnoštumiid. Ii guđege dáfus lea vejolaš váldit eret sámi álbmoga birgenvejolašvuodaid;
5. Náššunalstáhtat garrasit ávžžuhuvvojit sihkkarastit dan ahte áigequovdilis sámi vuoigatvuodaproseassain farggamusat bohtet konklušuvnnat ja čovdosat mat vástidit historjjálaš sámi vuoigatvuodaide ja álbmotrievtti oainnuide ja dáhkidit ahte loahpalaš konklušuvnnat ja mearrádusat eai dahkkojuvvo ovdal go sámit leat miehtan daidda;
6. Sámiid iešmearridanvuoigatvuoha sisttisoallá maiddá ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuoha ieš ovddastit iežas vuoigatvuodaid ja beroštumiid náššuvnnalaš, guovllulaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodain ja nappo vurdojuvvo ahte náššunalstáhtat veahkehit ja lágidit dilálašvuodaid dasa ahte sámit sáhttet searvat guovllulaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodaide, dás maiddá beassat miellahtun guovllulaš ja riikkaidgaskasaš organisašuvnnaide maidda sámiide lea lunddolaš searvat;
7. Dan njealji riikka sámit leat okta álbmot mas lea vuoigatvuoha ovdánahttit iežas servodaga, ealahusaid, ásašusaid ja boahhteáiggevišuvnnaid, iežas giela ja iežas kultuvrra beroškeahtta ja hehttekeahtta riikkarájiin ja dan dihte bivdojuvvojit náššunalstáhtat ollásit oktiiheivehit rievttálaš, politihkalaš, hálddahuslaš ja ekonomalaš eavttuid sámiid guovdu iešguđet riikkain;
8. Sámi nissonolbmot guddet vuđolaš árvvuid ja máhtuid, man galgá erenoamážit deattuhit. Sis galget leat seammadássádas vejolašvuodát oassálastit buot sámi servodatsurggiin. Fertejit čadahuvvot erenoamáš doaibmabijit sihkkarastit sámi nissonolbmuid bevttolaš oassálastima buot sámi servodateallimis ja servodaga ovdánanttimis.
9. Sámi mánát ja nuorat lea deatalaš resursa sámi servodaga ovdáneamis. Sidjiide ferte sihkkarastit vejolašvuoda oážžut oahpahusa sámegeielas ja sámegeilli ja oahpahusa sámi kultuvrra birra ja sidjiide ferte addit seammá vejolašvuodaid dakkár boahhteáigái, mii lea vuodđduvuvvon iežas kultuvrras. Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas leat ovtas Sámedikkiiguin ja Sámi Parlamentáralaš Ráđiin erenoamáš ovddasvástádus das ahte oččodit ja oktiiordnet dievaslaš politihka sámi nuoraid váste, erenoamážit oahpahusas ja oahpus. Ferte álggahit erenoamáš doaibmabijuid sihkkarastit sámi mánáide ja nuoraide servodatoassálastima ja mieldemearrideami.
10. Bargu davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain lea deatalaš proseassa sámi vuoigatvuodaid dohkkeheami, sihkkarastima ja oktiiheiveheami dáfus ja sámi

servodaga ovdánahttima dáfus riikkarájiid rastá;

11. Davvirikkat vurdojuvvojit ain doaibmat ovddasmannin álgoálbmotvuoigatvuodaid dohkkeheami ja ovdánahttima dáfus. Vurdojuvvo nappo ahte davviriikkalaš sámekonvenšuvdna šaddá historjjálaš lávkin álgoálbmogiid vuoigatvuodaid dovddasteami dáfus ja ahte konvenšuvdna bisuha, sihkkarastá ja nanne dálá álbmotvuoigatvuodalaš dásiid álgoálbmotvuoigatvuodaid dáfus;
12. Davviriikkalaš sámekonvenšuvvna áššedovdijoavkkus, mii vurdojuvvo geiget iežas evttohusa skábmamánuš 2005, lea čoahkkádus ja gelbbolašvuohta mii dagaha ahte mis leat stuora vuordámušat sin sámekonvenšuvdnaevttohusii;
13. Vurdojuvvo ahte Sámedikkít ožžot vejolašvuođa searvat ovttadássásaš beallin stáhtaidgaskasaš šiehtadallamiidda loahpalaš konvenšuvdnateavstta hárrái. Sámi bealis lea čielga eaktun ahte konvenšuvdnateaksta ii sáhte dohkkehuvvot ja ratifiserejuvvo jus Sámedikkít eai leat dohkkehan loahpalaš teavstta;
14. Suopma, Norga ja Ruotta bivdojuvvojit davviriikkalaš sámekonvenšuvvna ásaheami maŋnel maiddái bargat dan ovdii ahte Ruošša searvá geatnegahtti ja konvenšuvdnavuodustuvvon ovttasbargui sámi dilálašvuođaid ja vuoigatvuodaid hárrái;
15. Eurohpa uniovnna konstitušonála dovddasteapmi das ahte sámít leat álgoálbmot Eurohpas geatnegahtti uniovnna maiddái álggahit erenoamáš doaimmaid sihkkarastin dihte sámiid vuoigatvuodaid, earret eará ealáhusaid, kultuvrra ja giela dáfus;
16. Davviriikkat mat leat Eurohpa uniovnna miellahtut bivdojuvvojit uniovnna vuodđudusa olis, ja 3. protokolla olis sámiid birra, vuolgahit proseassa man ulbmil lea ovdánahttit uniovdnii sierra álgoálbmotpolitihka ;
17. Maŋemus ovdáneamit Eurohpa uniovnnas nannejit sámi searvama ja ovddasteami dárbbu uniovnna ásašusaid ja orgánaid ektui;
18. Suopma, Ruošša ja Ruotta ávžžuhuvvojit farggamusat ratifiseret ILO konvenšuvvna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, ja Norga ges ávžžuhuvvo dievaslaččat deavdit iežas geatnegasvuodaid ILO konvenšuvvna olis;
19. Eaktuduvvo ahte Finnmárkoláhkaproseassas, mii lea čadahuvvame, olahuvvo čoavddus mii lea čielga álbmotvuoigatvuodalaš mearrádusaid siskkobealde. Sámi oamastan- ja hálddašanvuoigatvuodát Finnmárkkku fylkkas fertejit identifiserejuvvo ja dovddastuvvo ja sámít fertejit oažžut doarvái váikkuheami resursahálddašeamis.
20. Ferte bidjat gažaldaga Suoma stáhta oamastanvuoigatvuoda hárrái eatnamiidda masa sápmelaččain lea leamaš oamastanvuoigatvuoda ovdal. Earáid eanangeavahanvierut váikkuhit negatiivvalaččat sámiid árbevirolaš ealáhusaide –

earenoamážit boazodoallui. Seammás dát eanangeavahanvierut riskerejit sámiid kultuvrra, giela, árbevirolaš eallinvuogi ja dakko bokte sin identitehta. Suoma ráđdehus galgá ovttas sámiiguin álggahit garra doaimmaid vai riidu sámiid eananvuogatvuodain čoavdašuvašii. Sápmelaččaide álgoálbmogin galgá dovddastuvvot iešmearrideapmi, mii guoská álbmoga vuoigatvuhtii mearridit luondduriggodagain. Dan botta Suopma galgá bissehit dakkár doaimmaid, mat sáhttet ovdagihtii váikkuhit negatiivvalaččat dáid čovdosiid dahkamii.

21. Oažžut hárbjejit árbevirolaš meahcásteami, guolásteami ja beassat árbevirolaš guohtuneatnamiidda, leat eaktun sámi kultuvrra seailuheapmái ja ovddideapmái. Ii sáhte dohkkehit ahte Ruota duopmostuolut geavahit lánkačoahkádusaid, mat leat hábmejuvvon Ruota ii-nomádalaš eanangeavaheami mielde. Boađus das lea ahte otná gustovaš lága mielde sápmelaččain ii leat vejolašvuohta jođihit vuoigatvuodaáššiid eatnamiid ja čáziid hárrái maid sii geavahit ja vearroeatnamiid hárrái. Sápmelaččat galget oažžut doarvái resurssaid, vai sis lea vejolašvuohta geahččalit eanan- ja čáhcevuogitvuoda-áššiid duopmostuoluin.
22. Mearraguolásteapmi ja riddoguovlluid lotnolasealáhusat leat guovddáš oasis sámi kultuvrras. Duohtavuoha lea ahte sámi guolásteapmi dál lea áitojuvvon ja dađistaga eanet sámi guolásteaddjit leat massán ja ain masset bivdo-vuoigatvuodaid. Náššunalstáhtat leat geatnegahttojuvvon addit čielga lánkamearrádusaid sámiid vuoigatvuoda birra searvat mearrabivdui ja earaládje ávkkástallat mearrariggodagaid ja vuoigatvuoda beassat leat mielde hálddašeame dáid resurssaid. Dát fertejit vástidit dan dárbut mii sámi kultuvrras oppalaččat lea erenoamáš doaibmabijuide vai sáhttá seailut sierra kultuvran.
23. Adnojuvvo áibbas mearrideaddjin ON` šiehtadallamiid oktavuodas universála julggaštusa dáfus álgoálbmogiid vuoigatvuodaid hárrái ahte davviriikkat, ovttas eará seammadássásaš stáhtaiguin ja álgoálbmogiiguin, jotket barggu dan ovdii ahte oažžut áigái ovttamielalaš teavsta. Vurdojuvvo ahte náššunalstáhtat veahkehit Sámedikkiid deavdit iežasat geatnegasvuodaid sámi álbmoga ektui, dan bokte ahte lágidit dilálašvuodaid dasa ahte Sámedikkit ain dás duohko sáhttet aktiivvalaččat ja bevttolaččat searvat ON` šiehtadallamiidda álgoálbmotjulggaštusa hárrái;
24. Vurdojuvvo ahte Sámedikkit, sámi organisašuvnnat ja guoskevaš náššunalstáhtat ain servet aktiivvalaččat ON` álgoálbmotáššiid bistevas foruma bargui, dainna ulbmiliin ahte ovddidit ja suodjalit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid. Náššunalstáhtat bivdojuvvojit maddái juolludit dárbbaslaš ekonomalaš veahki čađahit ON` nuppi logijagi máilmmi álgoálbmogiid nammi;
25. Rádjerasttildeaddji sámeapolitihkalaš ovttasbargu lea dan duohken ahte Sámi parlamentáralaš ráđdi oažžu diehttevas ja bissovas ruđalaš vuodu iežas doaimma várás. Náššunalstáhtat bivdojuvvojit ovttasráđiid Sámedikkiiguin ja Sámi parlamentáralaš ráđiin oččodit áigái bissovas ruđalaš čovdosiid dán doibmii.
26. Adnojuvvo maddái hui deatalažžan rádjerasttildeaddji sámeapolitihkalaš ovttasbargu ahte Sámedikkiid álbmotválljejuvvon ovddasteaddjit ožžot vejolašvuoda gávnnadit ja ságastallat rádjerasttildeaddji gažaldagaid ja

hástalusaid birra, ja dás mearriduvvo ahte juohke goalmmán jagi dollojuvvo konferánša sámi parlamentariihkkáriid várás (sámeparlamentariihkkárkonferánša). Sámi parlamentáralaš ráđđi ovddasvástida diekkár konferánssaid organiserema ja čadaheami, gosa Sámedikkiid álbmotválljejuvvo ovddasteaddjit čoahtkanit.

#####